

FÉMRESTAURÁLÁS ÉS ÖTVÖSMUNKA

A művész, aki egy szekrényi kalapáccsal dolgozik

Egyes szakmák esetében lenyűgöző belegondolni, hogy mit csinálnak képviselőik. A réz-, ezüst- és aranytárgyakat – köztük antik fegyvereket, liturgikus kellékeket, de hétköznapi holmikát, például bútorvereteket is – készítő és helyreállító restaurátor és ötvösművész, Lakatos Bendegúz mesterségében viszont az a lenyűgöző, hogy bele sem tud gondolni az ember, hogyan kell csinálni.

Nemrégiben előkerült a családi hagyatékból egy rozsdás, elaggott bányáslámpa – egyszerű, dísztelen darab, amely kizárólag nekem és a rokonaimnak jelent valamit. Ennek megfelelően nehéz is bármilyen, valóban értékes fém-tárggyal kapcsolatba hozni, de ezúttal valahogy mégis sikerült felnőnie a feladathoz: alighogy utánakerestem, hogyan lehetne egy kicsit kipofozni, már fémrestaurátorok és ötvösművészek weboldalain jártam, és a bányáslámpáról elfeledkezve roncokból újjáalkotott Esterházy-szabályák és spiáter szobrok fotóit nézegettem. Közben pedig természetesen azon gondolkodtam, mégis miként állítható vissza eredeti állapotába egy lebombázott épület romjai alól előkerült, szanaszét tört és görbült fegyver, vagy épp egy lámpává alakított gyertyatartó. A válaszáért Lakatos Bendegúz fémrestaurátor és ötvösművész budapesti műhelyéig kellett utazni.

MINDEN, AMI FÉM

A zsúfolt helyiségnek még a küszöbét sem kell átlépni, hogy lássa az ember: gazdája nem unatkozik, mert épp elég feladata van, és változatosságért sem kell a szomszédba mennie. Az asztalokon kilincsek tömkelege, köztük néhány rézből öntött csecsemő tappancs és egy angyalfigurával díszített ezüsttál fotója ragadja meg elsőre a tekintetet, de még félóra elteltével is tűnnek fel addig nem látott dolgok.

„Mindennel megtalálnak” – kommentálja a látványt Lakatos Bendegúz, hozzátéve: el is vállalja a legtöbb megbízást. Ha arra kéri, replikát készít egy mives tárgyról, vagy újat alkot kívánság szerint, de ha kell, egyetlen darab bútorveret is legyárt, mert jól jön, és jól is esik a sok időt felemészítő

Az ezüst- és rézlemezek acélforma-szerszámokon (pl. üllökön, formafákon), hidegen történő formára alakítását hidegkovácsolásnak nevezzük. Ez az ezüstművesség legfontosabb technikája.

iparművészi tevékenység mellett a szakipari munka. A megrendelők között lakásokat felújító és örökölt tárgyakat restauráló magánszemélyek éppúgy akadnak, mint műgyűjtők és társasházak, vagy akár templomok. Lakatos Bendegúz egyedül a nagy volumenű – például épületegyüttesek felújítására vonatkozó – megbízásoktól tartózkodik néha, mert ezek a munkák már más természetűek: csak csapattal végezhetőek, sok bennük a kiszámíthatatlan buktató, és nagy területű, esetenként őrzött műhely szükséges hozzájuk.

FILCTOLLAKKAL KEZDŐDÖTT

Ha tudjuk róla, hogy édesapja képzőművész, és édesanyja is szeretett rajzolni, régebben pedig textilképeket, szőnyegeket is szőtt, nem olyan meglepő, hogy Lakatos Bendegúz ötvös lett – de a családi háttér természetesen korántsem volt elég hozzá, hogy a szakma mesterévé váljon. Hogy ez a sokrétű, komoly munka meglehetősen nagy elkötelezettséget, sőt talán küldetésstudatot is igényel, annak biztosan nem ő az eleven cáfolata, ugyanis már hat-hétéves korában is arra használta a filctollkészletét, hogy – finoman szólva sem a tipikus kisiskolások útját járva – ékszereket rajzoljon. Innen már egyenes út vezetett a szombathelyi Művészeti Szakközépiskolába, ahol restaurátor asszisztensnek tanult, és nyaranta a zebegényi Ifjúsági Alkotótelepre, ahol a tűzzománc mesterébe avatták be.

Mivel utóbbihoz szükség volt fémmegmunkálási ismeretekre is, az ötvösség logikus továbblépésnek tűnt. Ekkorra az az elhatározás is megérlelődött benne egy tálat készítő társa munkája látván, hogy csak nagy tárgyakkal akar foglalkozni, így a budapesti 6. sz. Ipari Szakmunkásképző Iskolában már

A világ legismertebb ötvösművésze – alkotásai mellett önéletrajzban is elbeszélte kalandos élete révén – a 16. században élt olasz mester, Benvenuto Cellini.

arany-ezüstművesnek tanult, a Képzőművészeti Egyetemen pedig fém-ötvös restaurátori diplomát szerzett. Mint mondja, ezzel jól is járt, mert – ahogy a roskadozó munkapultok is tanúsítják – állandó a kereslet az ilyen jellegű munkára, az ötvös szakma viszont napjainkra lényegében leszűkülte egyik korábbi szegmensére, az aranyművesre, így sokan vannak, akik névleg kollégák, ám tevékenységi körük lényegesen szűkebb.

KINYÍLIK A SZERSZÁMOS SZEKRÉNY

A sokrétűségnek persze vannak hátulütői is: ehhez a tevékenységhez sokkal szélesebb körű anyagismeretre, több munkafolyamatban való jártasságra és hatalmas szerszámkészletre van szükség. Lakatos Bendegúz ennek megfelelően szakmai tanulmányai mellett autodidakta módon is hosszan képezte magát, így kitanulta többek között az esztergálás és a

homoköntészet mesteriségét is, a szerszámait pedig tudatosan gyűjti hosszú ideje például idős, nyugdíjba vonuló ötvösöktől. Sőt ha úgy hozza a szükség, nagyobb megrendelések esetén maga is gyártja őket. „Ez egy vég nélküli folyamat” – mondja, majd kinyit egy szekrényt, és minden további kommentár fölöslegessé válik: az ajtó mögött bő félszáz kalapács sorakozik, ami rögtön több mint száz önálló szerszámot jelent, hiszen a fejüknek két oldala van, amelyek különböznek egymástól. A következő tárolóban aztán hasonló mennyiségű üllő és formavas néz farkasszemet az emberrel; ezekre fekteti a kalapács-

landó fémet a szakember, de persze csak azután, hogy sikerült kiválasztania a megfelelőt, ami néha nem is olyan egyszerű. „Ha nincs meg az igazi, és újat sincs értelme készíteni, akkor két rossz közül a jobbat kell használni” – avat be egy műhelytitokba Lakatos Bendegúz, és hozzáteszi: még kanalkához való prészerszámokat is szokott használni formavas gyanánt, mert „ahány ív, annyi eszköz”.

És ez még csak egy szekrény volt. Kicsit arrébb cizelláló szerszámok, domborítók és más, mintázáshoz használt eszközök állnak glédában (és itt is közbeszólnak a szorzószámok, mert külön darabokat kell használni az egyenes és az íves vonalakhoz is), aztán az öntéshez használt holmik, a tűzzománc kemence, a savazás kellékei, az esztergapad és a satuk következnek (többek között). A sornak pedig még mindig nincs vége: a minta előrajzolásához tempera vagy indigó kell, a tárgyak belsejét sokszor szurokkal kell kiönteni, ami még tovább növeli az eszközök és alapanyagok számát, a fiókok mélyén pedig jókora mintakincs is lapul, mert sosem lehet tudni, mikor jön jól egy régi kilincs, ötvény- vagy szobordarab. A komolyabb munkákkal mindezen felül persze a szakrajzkészítés is együtt jár, és az is előfordul, hogy másokkal kell együttműködni: a korábban már említett tárla az angyalfigurát szobrász faragja majd meg, és az ezüstöntvény ennek a felhasználásával készül el. A tárlól egyébként egyetlen fotó alapján készül a másolat, ami azon nem látható, azt magától kell kitalálnia az ötvösművesnek – és ez még nem is feltétlenül a legextrémebb kívánság, amivel valaha találkozott.

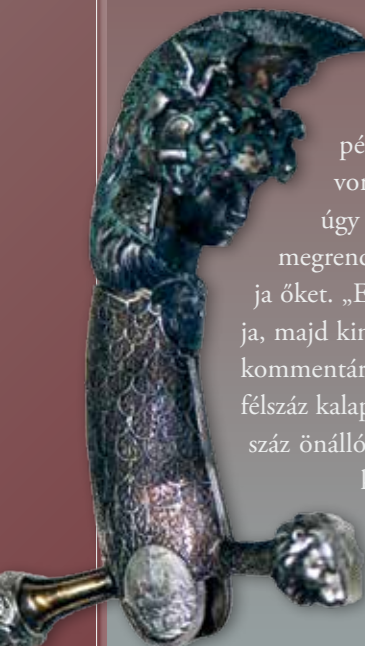
RONCSOKBÓL SZABLYA

Ha tehát nem akarunk könyvet írni, a „hogyan dolgozik az ötvös-fémrestaurátor?” kérdésre azt a választ lehet adni: mindig úgy, ahogy a helyzet kívánja. De mégis hogy néz ez ki a gyakorlatban?

Lakatos Bendegúz diplomamunkája egy Esterházy-szablya felújítása volt. A 19. századi fegyver 1945-ben ment tönkre, amikor a bombázások következtében ráomlott az Esterházy-palota; a restaurátor kezébe hüvelyével együtt deformálódva, megcsavarodva, több helyen is kis híján törött, valamint részben hiányos, és erősen korrodálódott, illetve oxidált állapotban került.

A munka első fázisában Lakatos Bendegúz eltávolította és megtisztította a felületi díszítéseket, majd fa- és gumialáttétet, cizelláló szerszámokkal, lágyítások közbeiktatásával, kiegyengette a filigránokat és a préselt díszeket. Ezután a hüvelyt az eredeti toldásoknál három darabra vágta, majd lágyításokkal megszakított „vasalásos” egyengetéssel meg-

Egy kalapács elkészítéséhez körülbelül két napra van szükség.

szüntette a torzulásokat, és új erősítő gyűrűkkel megtámo- gatva összeforrasztotta a darabokat. A következő lépésben az eredeti módszert követve homokformázásos öntéssel elkészítette a hiányzó részeket, majd galvánfűrdőben új aranyréteggel vont be a felületet, és visszahelyezte a díszít- ményeket. Ezt követően stabilizálta és csavarjával rögzítet- te a pengetüskét, majd két menetes csavarral visszahelyezte a markolatgombot, így a korábbi roncs múzeumi tárlóba kerülhetett.

BESZÉLŐ MŰTÁRGYAK

Eddig tehát a restaurátori munka gyakorlata röviden, de ez csak Lakatos Bendegúz tevékenységének egynegyedét teszi ki. A javát az új réztárgyak készítése, körülbelül egytized részét pedig az ezüstművesség adja – amin belül is az egye- di, beszédes tárgyak állnak a legközelebb a művészhez. A legjobb példa erre egy ezüstkupa, amit úgy készíthetett el, hogy mindössze annyit kötött ki a megrendelő: legyen raj- ta szarvas.

Ahogy ő fogalmaz elemzésében, ennek a kupának képi beszéde, vallásos tartalma van, ezért nem mindennapi hasz- nálati tárgy, hanem a borívás rítusát szolgáló szakrális létező. Szimboliká- jában népművészeti elemek és val- lásos utalások is szerepet kapnak, és nemcsak a szarvas-, illetve madárfigurák- nak, valamint a növénymotívumoknak van mondanivalójuk, hanem a kupa for- májának és az egyes ábrázolások pontos elhelyezésének is: a műtárgy a születéstől a kiteljesedettebb létállapotok felé, majd azokon is túl, a magasabb szellemi tarto- mányok felé vezető utat ábrázolja, és megjele- níti az „amint fent, úgy lent” elvét, mely szerint minden földi létezőben van valami kozmikus (a teljes elemzés Lakatos Bendegúz honlapján olvasható). „Nem sze- retem a végleteket. A festészetben sem rajongok a látvány- és hatásadász hiperrealizmusért, de a túl elvont művekért sem – mondja Lakatos Bendegúz. – Azok a képző- és iparművé- szeti alkotások állnak közel hozzám, amelyeknek értelmezhe- tő plusz mondanivalójuk van, és túlmutatnak a hétköznapi létszinten. Szép példák erre a népművészeti tárgyak, melyek használhatóságukkal és magas szellemiséggel bíró, képírás értékű mintakincsekkel megmutatják, hogy milyen az a funkcionális művészet, ami az eget a földdel összekötheti. Ha tárgyat készítek, a legszívesebben olyasmin dol- gozom, aminek szellemi tartalma van, tehát a felhasznált motívumegyüttes jelentéssel bír, nem más, mint képírás, amit olvasni kell.”

Persze aki annyira szereti a munkáját, hogy egy Ester- házy-szablya restaurálása, vagy egy ilyen kupa elkészítése

után is szívesen áll neki kilincseket készíteni, annak alig- ha jelent gondot, ha nem csinálhatja mindig azt, ami a leg- kedvesebb számára. Másfelől pedig kilincsek tömkelege ide vagy oda, az is biztos, hogy kihívásokban így sincs hiány. A soron következő megbízások közt például megint ott egy

A Lakatos Bendegúz által felújított Esterházy-szablyát a Nemzeti Múzeum Megmentett műkincsek című 2003-as kiállításán mutatták be.

kard: ezúttal török mesterek munkájá- ról kell replikát készíteni fotó alapján. Ahogy a már-már kibogozhatatlanul gazdagon cizellált pengét tanulmányo- zom, arra gondolok, hogy én még akkor is kétségbe esnék a feladattól, ha elvileg meg tudnám oldani. Lakatos Bendegúz viszont csak annyit mond: még ő sem tudja pon- tosan, hogyan csinálja meg, de majd rájön – és mindenféle hatásvadászatot félretéve is látni lehet rajta, hogy ő ezt pontosan így is szereti.

Bus András

Elérhetőség: Lakatos Bendegúz
arany- és ezüstműves, ötvös, fémrestaurátor
1224 Budapest, Lehel utca 2/a
Tel.: +36/1-362-0787; +36/30-437-5318
www.femrestauratormuvesz.hu

